

PRAZNOVANJE VELIKE NOČI NEKOČ

»TA PRAZNIK SE JE JÁKO SLAVIL« v knjigi *Iz časov ječmenove kave* razmišlja Antonija Pusták. V monografiji je etnologinja Ivanka Počkar zbrala življenjske zgodbe 12 Štajercev in Kranjcev ob sotočju rek Krke, Save in Sotle. Mi pa vas bomo z odlomki iz knjige odpeljali nekaj let nazaj in se spominjali, kako je praznovanje potekalo nekoč.

ANTONIJA PUSTÁK, rojena leta 1915 na Bizeljskem, se spominja: *»Šibe cvetnonedeljske butarice smo dali v vazo na stojalo. Navadno smo imeli samo oljke. Ko se je zelenje posušilo, smo ga vrgli v peč. Po cvetni nedelji smo prebelili, stene prebarvali in posteljnino prezračili. Moški so pospravljali v štali, okoli hiše in dvorišče. Takrat so ženske prebelile tudi zunaj. Pred veliko nočjo smo poribali pôd, pri nekaterih hišah pa so mázali, ker so za pôd imeli ilovko in pleve. V kuhinji so morali vso posodo prečistiti, špôrget očistiti, da je bilo vse lepo. Vrt pred hišo smo uredili in okopali rože.*

V petek se je začelo pripravljati hrano. V soboto je stara mama že zgodaj spekla potice in kruh, da je bila dopoldne gotova. Posprémlo se je in se je pripravilo k žegnu. V jerbas je dala potico, kruh, meso, klobase, jajca in hren. Jerbas je moral biti nov ali oriban. Katera je imela večjega, je bila bójš. Pirhe smo barvali z rdečo ali modro kupljeno barvo. Če zanjo ni bilo denarja, smo v vodi raztopili krep papir rdeče barve in jajca obarvali v tej vodi. Pobarvana smo namazali s špehom, da so se svetila. Jajca smo barvali v soboto, da se jih je potem neslo k žegnu. Razbili in pojedli smo jih v nedeljo.

Na vel'ki petek se ni smelo po zemlji delati. Kmetje so edino v petek dopoldne lahko s konji šli na travnik, da so zravnali kataróvce. To so smeli, drugega ne. V petek popoldne, na veliko soboto, veliko nedeljo in veliki ponedeljek se ni nič delalo. V petek in soboto je bil pôst. Jedli smo fižolovo juho ali fižol na solati s trdo kuhanimi jajci. V soboto do enih nismo nič jedli, po eni uri je pôst nehal. Takrat smo jedli frflc juho ali súkanco, to je juha iz suhega mesa z zakuhanim súkanim vložkom. Zraven smo jedli kruh, včasih pa je mama dala zraven še kakšen košček mesa.

V nedeljo je mama zgodaj vstala in šla k šesti maši. K tej maši sta šla navadno gospodar in gospodinja. Fantje in dekleta smo šli k maši ob desetih. Prihajali so obiski, saj kdor je bil v službi, je imel takrat po teden dni prosto. Kdor je prišel iz mesta, kjer je bil v službi, je šel vsak k maši, vsak.«

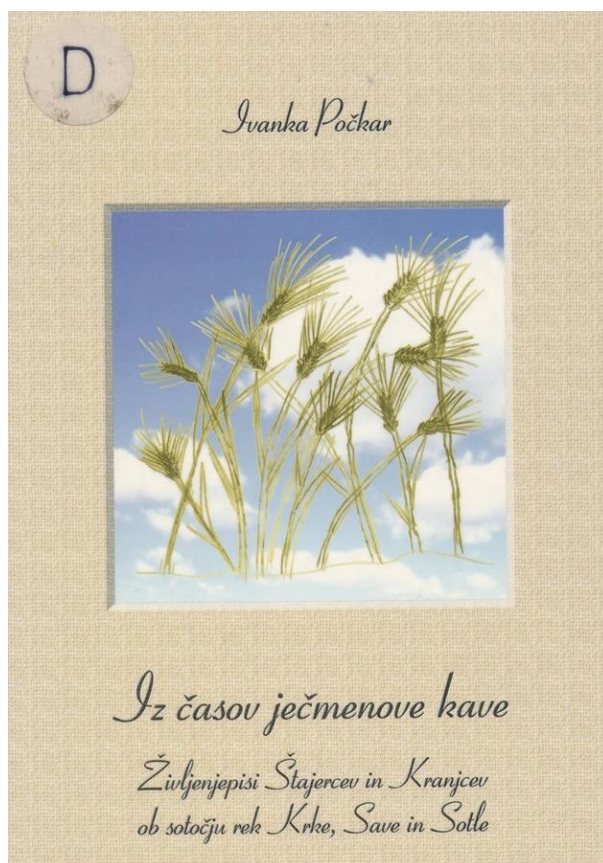
Svoje razmišljanje o tem velikem prazniku konča: **»VÉL'KA NOČ JE BIL VÉL'KI PRAZNIK.«**

*ZA LAŽJE RAZUMEVANJE:

Kataróvce – krtine; frflc juha – juha iz dimljenega suhega mesa.

Otroci z velikonočnimi butaricami po 1. svetovni vojni v ateljeju fotografa Vinka Bavca v Brestanici. Fotografijo hrani Posavski muzej Brežice.

Naslovnica knjige Iz časov ječmenove kave, avtorice Ivanke Počkar.

RUDI VERSTOVŠEK iz Pišec, rojen leta 1912, se praznika velike noči spominja tako: »Kolač se je neslo k žegni na vel'ko soboto od púdne naprej in skoz do večera v Pišece v cerkev. V Blatnem, kjer sem bil doma, so ženske iz okolice prinesle k žegnu k našemu križu. K žegnu se je neslo kolač, malo suhega mesa, jajca in hren je moral obvezno biti. To je nesel néj bo kdú če. V starini so 'méle kórbe, vel'ke kórbe, tako da je komaj nesla na glavi. Bilo je jáko zazváno, če je k žegnu célo kórbo pr`nesla: búl ko je 'méla nadévanu, več je b'lú zazváno. Nekoč se je neki ženski zgodilo, da ni imela dosti za k žegnu, si je pa šámrlé dala v kórbo. Po poti je padla, vse se je streslo iz kórbe, tisti šámrlé se je navdzú kutúru, in so se ljudje smejali.

Potem so si premislili: bil je nek star Kéne, moj sosed, ki je nesel k žegnu k sv. Barbari: nadéval si je majhen cekarček, in ko je prinesel tja, je rekel ženskam: »Vi láchko ké 'máte, jaz pa nimam, túle 'mám sámó.« Pa je imel še doma več kot one. Po tistem so vsako leto ženske prinesle k žegnu v málih kórbcah ali v vrečkah. Kasneje so tudi deca nesli že.

Koláč je bil samo orehov ali pa tudi iz orehov z rozinami; če je bil cvébov, so mu rekli šarkelj. Za rožičkov koláč smo deca rožičke ribali na ribežn. Tudi sirov koláč so takrat pekli.

Žegen se je jedlo na veliko nedeljo ujutru. Mama so potico prekrižali, rekli »svet' križ božji« in jo razrezali na lepe kose.«

***ZA LAŽJE RAZUMEVANJE:**

Žegen – blagoslov; korba – jervas; zazvána – imenitna; šámrlé – pručka; cvébov kolač – rozinova potica.

Velikonočni motiv je na prt izvezla Pepca Cerjak iz Gornjega Lenarta pri Brežicah (leta 2005). Fotografija je iz knjige Praznovanje pomladi in velike noči avtorja Damjana J. Ovseca.

FRANC KOS iz okolice Sromelj, rojen leta 1927, je v knjigi *Iz časov ječmenove kave* tako obujal spomine na veliko noč: *»Ujutró si šel prvo k maši. Ko so prišli od druge maše, smo se posedli za mizo, kolikor nas je bilo domačih; enajst ljudi, ko smo še vsi bili. Vsak je imel svoj tálar in je dobil kos potice, kos kruha, kos šarklja, eno klobaso, eno pisanko in mesa od šunke, ki je bilo zmerom za veliko noč. To si bil tálan, potlej smo pa skupaj pojedli. Vsak je dobil tudi narezanega hrena. Kar si imel na tálarju, si pojedel, kadar si hotel, saj vsega naenkrat nisi mogel. Pirhe smo barvali s čebulo. Luščine od pirhov smo potresli okoli hiše, da ne bojo kače prišle. Praznoverje!«*

LJUDMILA PRÉDANIČ, rojena leta 1908 v Brežicah, se praznika spominja tako: *»Za veliko noč je bila obvezna spoved in obhajilo. V soboto so sestre nesle k žegnu v cekarju, pokritem z belim prtom. Od vsake hrane smo nesli samo en del. Potem smo blagoslovljena jedila dali k drugim, kar je pomenilo blagoslov za vse jedi.*

Za veliko noč zjutraj smo morali otroci iskat po grmovju pisane pirhe, za katere so nam rekli, da so jih naredili zajčki. Pirhe so barvali starši ali starejši bratje. Vodenih barv so bili, rdeči, rumeni ali zeleni. Vsak otrok je dobil po enega ali dva pirha. V veliko veselje nam je bilo, ker nismo bili tako razvajeni. Veseli smo bili zaradi barvastih jajc, navadnih smo imeli dosti.

Na nedeljo ob desetih so pripravili zajtrk. Pirhe smo razbili in pojedli pri zajtrku. Na veliko noč so veljale prepovedi: nič se ni smelo delati. Ženske so kuhale, moški pa na ta dan niso nič delali. Vse je šlo k maši. Posebno po zemlji se ni smelo delati. Na praznik delati je bil greh. V ponedeljek in torek smo hodili na obiske.«

Fotografija Ivanke Počkar prikazuje blagoslov jedi in vode v Dolenji Pirošici leta 2000. Hrani jo Posavski muzej Brežice.